

Beleid Overnamepunten als uitwerking van het samenwerken in de afvalwaterketen

De samenwerking tussen waterschappen en gemeenten is een actueel onderwerp, maar waar het gaat over de afvalwaterketen is een vorm van samenwerking al jaren aanwezig. Dit kan ook niet anders omdat de beide partijen, op grond van wetgeving, daarvoor gezamenlijk verantwoordelijk zijn. De gemeenten hebben de plicht het afvalwater in te zamelen en aan te bieden aan het waterschap, dat belast is met de zuiveringstaak.

In het beheersgebied van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier dragen de veertig gemeenten het ingezamelde afvalwater op afgesproken plaatsen over om vervolgens via de transportleidingen in een van de negentien regionale rioolwaterzuiveringen te worden gezuiverd.

GEDATEERDE AFSPRAKEN OVER TAAK- EN KOSTENVERDELING

De wettelijke afspraken die bijna veertig jaar geleden zijn gemaakt over de plaatsen waar de gemeente het afvalwater kan aanbieden en door het hoogheemraadschap wordt ontvangen, zijn vastgelegd in zgn. taakovereenkomsten. Deze overdrachtpunten zijn enerzijds fictief bepaald, de zogenaamde bestuurlijke overnamepunten die overeenkomen met de plaats waar de gemeenten zelf de rioolwaterzuiveringen zouden hebben geplaatst. In de praktijk gaat het om een van de hoofdgemalen van het hoogheemraadschap waar het gemeentelijke afvalwater binnenkomt, de technische overnamepunten. De verschillen tussen de fictieve en de werkelijke plaatsen, leiden tot ingewikkelde berekeningen van jaarlijkse gemeentelijke bijdragen in de exploitatiekosten van deze gemalen en voor het tot boezemniveau oppompen.

Onderhoud aan persleiding en gemaal.

Uiteindelijk komen alle kosten voor de inzameling, transport en zuivering van afvalwater via de riool- en verontreinigingsheffing voor de volle 100% voor rekening

van de burgers en bedrijven. Dus maakt het weinig uit wie de kosten maakt en doorberekent, de burger betaalt of via de rioolheffing aan de gemeente of via de verontreinigingsheffing aan het hoogheemraadschap. Dit was in 2005 een van de redenen voor het hoogheemraadschap om eens kritisch naar de oude taakovereenkomsten te kijken.

DE AANPASSINGEN VAN DE AFSPRAKEN EN DE FINANCIËLE GEVOLGEN

Nu zijn in de afgelopen 40 jaar door de ontwikkelingen in het stedelijke gebied, met de bijbehorende groei van de hoeveelheid afvalwater, ook de nodige aanpassingen en uitbreidingen gerealiseerd in de inzamel- en transportsystemen en de rioolwaterzuiveringen. En over het beheer en de exploitatie van deze aanpassingen en uitbreidingen zijn vervolgens weer afzonderlijke afspraken gemaakt met de gemeenten, ook ten aanzien van de jaarlijkse verrekeningen.

Met deze aanvullingen en wijzigingen van de afspraken is de duidelijkheid en herkenbaar niet bevorderd en een actualisatie van alle afspraken tussen de gemeenten en het hoogheemraadschap was dringend gewenst.

Begin 2005 heeft het bestuur van het hoogheemraadschap besloten, met de nadruk op de efficiency van het beheer van de afvalwaterketen en transparantie, besloten met elke gemeente een nieuwe 'Overeenkomst Overnamepunten' af te sluiten, waarin alle tussentijdse afspraken worden opgenomen en de complexe verrekening van exploitatiekosten wordt beëindigd.

Maar ook kritisch te kijken naar de wederzijdse taken en te onderzoeken op welke wijze het beheer van het transport efficiënter zou kunnen kon daarmee worden geregeld.

Daarbij is voorgesteld het eigendom en beheer van het zogeheten 'gesloten stelsel', de persleidingen dus, zoveel mogelijk onder te brengen bij het hoogheemraadschap. De inzameling en het eerste transport van het gemeentelijke stelsel met de vrijvervalrioolleidingen en drukrioolsystemen blijven bij de gemeente. Op deze wijze wordt een functionele en herkenbare 'knip' aangebracht in het

systeem. Deze aanpak levert uiteraard vaak ook een verschuiving op in de wederzijde kosten. Weliswaar worden bij de overnamen van gemalen en persleidingen door het hoogheemraadschap eisen gesteld betreffende de onderhoudstoestand en de technische en maatvoeringgegevens, maar dit zijn eenmalige kosten voor de gemeenten. Terwijl bij de overdracht, de structurele beheer- en onderhoudskosten tot in lengte van jaren voor rekening komen van het hoogheemraadschap. Naar verwachting zal medio 2013, wanneer het project is afgerond, door het vervallen van de jaarlijkse verrekeningen met de gemeenten en de van de gemeenten in beheer en exploitatie overgenomen 85 gemalen, de structurele jaarlast voor het hoogheemraadschap zijn gestegen met circa 1,8 miljoen euro per jaar en de personele formatie voor beheer en onderhoud met 2,5 fte.

Het hoogheemraadschap heeft dit overnamepuntenbeleid eind 2004 aangepast en in 2005 vervolgens uitgedragen naar de gemeenten. De uitvoering is vanaf 2006 projectmatig ter hand genomen. Samen met de individuele gemeente wordt bekeken of de plaatsen waar het afvalwater in de praktijk wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap wel de optimale is. Bij twintig gemeenten bleek dit zo te zijn en kon worden volstaan met het opstellen en ondertekenen van een nieuwe 'Overeenkomst Overnamepunten', waarna de jaarlijkse verrekening is gestopt.

Bij de overige twintig gemeenten is verder overleg gevoerd over de over te nemen gemalen met bijbehorende persleidingen en dit resulteert naar verwachting in de eigendomsoverdracht van uiteindelijk ca. 85 rioolgemalen.

DE UITVOERING VAN HET AANGEPASTE BELEID

Bij de uitvoering van dit beleid wordt bij de start in nauw overleg met de gemeente bezien welke afspraken gemaakt kunnen worden. Is er wel sprake van wenselijke overnamen of zijn er ook afspraken uit het verleden die herzien moeten worden? En zijn er soms gemeentelijke uitbreidingsplannen die na realisatie tot overdracht van nieuwe gemalen kunnen leiden en welke specifieke afspraken moeten daarover worden gemaakt?

De bestaande en de gewenste toekomstige situatie worden dus in het geheel

De standardeisen die door het hoogheemraadschap gesteld worden aan de over te nemen rioolgemalen en persleidingen.

De rioolgemalen moeten voldoen aan:

- de capaciteitseisen zoals vastgelegd in bestaande overeenkomsten en vergunningen
- de actuele Arbo wetgeving
- de milieuwetgeving
- de specifieke technische (beheer) eisen van HHNK
- de onderhoudsnorm van HHNK

En beschikbaar moet zijn:

- de complete technische informatie van het gemaal

Van de persleidingen moet bekend zijn:

- de toegepaste materialen
- de exacte ligging van de leiding en de appendages
- digitale revisie van de ingemeten leiding.

en in samenhang beschouwd om te komen tot sluitende maar ook duurzame afspraken over de taakverdeling van het transport van het afvalwater.

Het spreekt voor zich dat dit overleg en onderzoek tijd kost, maar als de afspraken zijn gemaakt moeten de technische aanpassingen in opdracht van de gemeente ook worden uitgevoerd. Deze werkzaamheden worden op enige afstand begeleid door het hoogheemraadschap om een vlotte beheersoverdracht mogelijk te maken. Al met al een behoorlijke klus waar diverse medewerkers van zowel de gemeenten als het hoogheemraadschap geruime tijd mee bezig zijn. Maar deze inzet van middelen is, naar de mening van de betrokkenen, alleszins verantwoord.

Inspectie van een bestaand rioolgemaal.

Het project wordt per gemeente afgesloten als de nieuwe overeenkomst is ondertekend en in geval van overnamen, het beheer en het eigendom van de gemalen en persleidingen zijn overgedragen.

De doorlooptijd van het werk verschilt sterk per gemeente en kan variëren van een half jaar bij geen overnamen tot wel enkele jaren in het geval van veel overnamen en nieuwbouwafspraken.

DE STAND VAN ZAKEN EN DE PLANNING

Medio 2010 loopt dit project ruim vier jaar. Er zijn zestien nieuwe ‘Overeenkomsten Overnamepunten’ afgesloten en 55 van de te verwachten 85 gemeentelijke rioolgemalen met persleidingen in beheer overgedragen, waarvan de eigendomsoverdrachten nu in fasen worden voorbereid. De planning is dat medio 2013 met alle gemeenten een nieuwe overeenkomst is afgesloten en de beoogde gemalen met persleidingen zijn overgenomen.

DE ERVARINGEN

De ervaringen in het project zijn overwegend positief. De gemeenten werken graag mee aan het maken van de nieuwe afspraken in de vorm van een nieuwe overeenkomst. Bij overdrachten van rioolgemalen en persleidingen zijn er, zoals ook verwacht, wel geschillen die opgelost moeten worden. Deze hebben te maken met de eisen die het hoogheemraadschap stelt ten aanzien van de technische staat van de gemalen en persleidingen. De voorgeschreven aanpassingen vragen een eenmalige investering van de gemeenten, waar soms geen budget voor is en in een enkel geval gaat de overdracht van een of meer gemalen niet door. In totaal is dit echter een klein percentage van het geheel.

De uitwerking van het beleid, de ervaringen van een gemeente

- De inleidende gesprekken verliepen vlot. De doelstelling en het voordeel voor gemeente waren helder, in principe vonden de partijen elkaar snel. Politiek was het goed verkoopbaar en daarmee de intentieverklaring snel rond.
- De onderlinge taak afbakening in het proces was helder. Het hoogheemraadschap inspecteerde samen met de gemeente de geselecteerde gemalen en zorgde voor een omschrijving van de uit te voeren werken met een realistische raming van deze kosten.
- De gemeente bereidde het werk voor, besteedde het werk aan, verleende de opdrachten en begeleidde het werk. Het hoogheemraadschap was op afstand aanspreekbaar voor vragen.
- Na oplevering van het werk aan de gemeente werden de gemalen in beheer overgedragen aan het hoogheemraadschap, de energielevering op naam gesteld en afspraken gemaakt over de eigendomsoverdracht.
- Het hoogheemraadschap zorgde voor een nieuwe 'Overeenkomst Overnamepunten' waarin de nieuwe situatie is vastgelegd en afspraken zijn gemaakt over de toekomstige veranderingen in het transportsysteem.
- De, niet geringe, eenmalige kosten voor de aanpassing van de gemalen en het inmeten van de persleidingen komen voor rekening van de gemeente met uitzondering van de telemetrie voorziening, deze zijn door het hoogheemraadschap betaald. Voor de gemeente vervalt dan de jaarlijkse bijdrage aan transportkosten en de toekomstige beheer en onderhoudskosten van de overgedragen gemalen. Per saldo is het terugverdien effect iets langer, dan aanvankelijk ingeschat.
- De onderlinge communicatie en samenwerking van de diverse partijen verliep over het algemeen goed. In de opstart is wel tijd verloren bij de inventarisatie omdat het hoogheemraadschap aanvankelijk te weinig capaciteit beschikbaar stelde.
- Met een minimum aan overleg en overwegend e-mailverkeer, waren de processen goed aan te sturen. Ook de uitvoerende partij heeft eraan bijgedragen dat de zaken technisch goed verliepen.

Concluderend:

De samenwerking met het hoogheemraadschap is goed bevallen, hun aanpak is gedegen. Er zijn cultuurverschillen in de beide organisaties door het verschil in schaalgrootte van de partijen. De gemeente had graag ook enkele kleinere gemalen willen overdragen, maar dit paste niet in het beleid van het hoogheemraadschap. De totale doorlooptijd van het project is ca. 2 jaar.

Voor alle gemeenten geldt onverkort dat zij de uitvoering van dit beleid zien als een constructieve vorm van samenwerking in de afvalwaterketen, die als opstap kan dienen voor verdere afspraken in de afvalwaterketen.

Zo zijn er initiatieven ontstaan voor volgende gezamenlijke projecten in meerdere gemeenten op het terrein van monitoring en real-time control, waarbij het hoogheemraadschap voor ondersteuning en begeleiding zorgt.

En daarmee wordt verder invulling gegeven aan de maatschappelijke taak om de kosten van het verzamelen, transporteren en verwerken van het afvalwater waar mogelijk te drukken.

De stand van zaken medio 2010 en de planning van de uitvoering

Gemeente	Aantal rioolgemaal (verwacht)	Ondertekening Overeenkomst	Juridische overdrachten	Einde jaarlijkse verrekening.	Aantal gemaal overgenomen voor 1 jan. 2009	Aantal gemaal overgenomen in 2009	Aantal over te nemen gemaal in 2010	Aantal over te nemen gemaal in 2011	Aantal over te nemen gemaal in 2012 en later	Opmerkingen
Alkmaar	14	gereed	jun.09	1-1-2006	14					afgerond
Alkmaar									4	toekomstig (uitbreiding)
Langedijk	5	gereed	jun.09	1-1-2008	5					afgerond
Heerhugowaard	22	gereed	jun.09	1-1-2008	22					afgerond
Heerhugowaard									8	toekomstig (uitbreiding)
Harenkarspel	0	gereed	nvt	1-1-2008	0					afgerond
Bergen	0	jul.10	nvt	1-1-2009			0			
Niedorp	1	gereed	jun.09	1-1-2007	1					afgerond
Zaanstad	3	dec.12	jun.12	1-1-2012					3	
Oostzaan	0	dec.10	nvt	1-1-2011			0			
Landsmeer	2	dec.10	jun.11	1-1-2010			2			
Amsterdam	0									geen acties
Wormerland	0	gereed	nvt	1-1-2009		0				afgerond
Beverwijk	2	dec.10	jun.12	1-1-2010					2	
Uitgeest	1	gereed	jun.09	1-1-2008	1					afgerond
Heemskerk	1	dec.10	jun.12	1-1-2011				1		
Castricum	0	gereed	nvt	1-1-2010			0			afgerond
Velsen	0	dec.11	nvt	1-1-2012				0		
Waterland	13	dec.10	jun.11	1-1-2009		1		5	7	
Edam-Volendam	4	dec.10	jun.11	1-1-2010				4		
Heiloo	0	jul.10	nvt	1-1-2011				0		
Purmerend	0	dec.10	nvt	1-1-2012	0					
Beemster	0	gereed	nvt	1-1-2008	0					afgerond
Zeevang	0	gereed	nvt	1-1-2008	0					afgerond

Gemeente	Aantal rioolgemalen (verwacht)	Ondertekening Overeenkomst	Juridische overdrachten	Einde jaarijke verrekening.	Aantal gemalen overgenomen voor 1jan. 2009	Aantal gemalen overgenomen in 2009	Aantal over te nemen gemalen in 2010	Aantal over te nemen gemalen in 2011	Aantal over te nemen gemalen in 2012 en later	Opmerkingen
Graft-deRijp	0	gereed	nvt	1-1-2008	0					afgerond
Hoorn	4	dec.12	dec.12	1-1-2002					4	
Hoorn									4	toekomstig (uitbreiding)
Wervershoof	2	dec.10	jun.11	1-1-2010			2			
Drechterland	0	dec.10	nvt	1-1-2011			0			
Stede Broec	2	jun.10	jun.11	1-1-2010		2				
Andijk	0	gereed	nvt	1-1-2009	0					afgerond
Medemblik	1	jul.10	jun.11	1-1-2010			1			
Enkhuizen	0	gereed	nvt	1-1-2008	0					afgerond
Koggenland	2	dec.10	jun.11	1-1-2010			2			
Opmeer	0	jul.10	nvt	1-1-2010			0			afgerond
Schermer	1	dec.10	jun.11	1-1-2010		0		1		
Wieringermeer	1	jun.10	jun.11	1-1-2010			1			
Wieringen	0	jun.10		1-1-2010				0		afgerond
Den Helder	3	dec.12	jun.12	1-1-2010					3	
Schagen	0	jun.10	nvt	1-1-2010			0			afgerond
Zijpe	0	jun.10	nvt	1-1-2009	0					afgerond
Anna Paulowna	0	dec.10	nvt	1-1-2011		0				
Texel	1	jun.11	jun.11	1-1-2011			1			
TOTALEN	85				43	3	9	11	35	
Aantal gemeenten.	40					totaal	85			bestaande infra
						toekomstig	16			nieuwe infra
						totaal	101			

Sjaak Schouten,
projectleider 'Implementatie Overnamepuntenbeleid'
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier